

H. Bock: Kreuterbuch, 1560, Von Burres.

Von Burtes. Cap. LXXVIII.

So rauch der Burtes an stengeln unnd blettern, zo zart und glatt ist er auch an seinen süssen runden rüben wurtzeln, deßgleichen seind auch seine gestirnte blümen oder violen, welche wann sie in wein gelegt werden, seht bald jhre farb, (sonderlich die Himmelblo seind) zû roter purpurfarb verendern. (Qualitas.) Gleich als ein zart glid, das kein scherpffe des weins, Epigs, oder saltz leidt, sonder darvon auff laufft und geschwillet, also geschicht auch den zarten blümlin des Burres, der Ochsenzungen, den Violen blümlin, unnd den bloen Wegwarten, unnd beinahe allen bloen blümen. (Tempus. Forma.) So ist nun der Burres (wie rauch unnd harecht er ist) ein recht weich zart Summer kraut, das des Winters kelte nit wol dulden mag, er sei dann wol verwart oder bedeckt, zû dem allen müssen es gantze junge stöcklin sein, die nie kein blümen haben getragen, sonst die da stengel haben, mógen (P. iij.) [220] zû mal nicht harten, ꝛc. (Forma.) Diß gewächs gewint gantz rauhe, stachelechte, breite, runtzelechte, gefalten bletter, ein wenig rund, kleiner dann

Van bernagie. Kapittel 78.

Zo ruig de bernagie aan stengels en bladeren, zo zacht en glad is het ook aan zijn zoete ronde raapachtige wortels, desgelijks zijn ook zijn gesterde bloemen of violen welke als ze in wijn gelegd worden zeer gauw hun verf, (vooral die hemelblauw zijn) tot rood purperkleurig veranderen. Gelijk als een zacht gelid dat geen scherpte van de wijn, azijn of zout lijdt, maar daarvan oploopt en zwelt also geschiedt ook de zachte bloempjes van bernagie, de ossentong, de violen bloempjes en de blauwe cichorei en bijna alle blauwe bloemen. Zo is nu de bernagie (hoe ruig en behaard het is) een echt week zacht zomerkruid dat de winterse koude niet goed dulden mag, het is dan goed bewaard en toegedekt en bovendien moeten het ganse jonge stekjes zijn die nog geen bloemen hebben gedragen, anders die er stengels hebben mogen [220] het deze maal niet harden etc. Dit gewas gewint gans ruwe, stekelige, brede, rondachtige gevouwen bladeren, een weinig rond en kleiner dan wolkruid, wat met een holle stekelige stengel en ongeveer twee, dan drie die van

Wullkraut, etwan mit einem hollen stachelechten stengel, etwan zwen, dann drei, oben aussen in vil zweig oder ästlin zertheilet. Gegen dem Brachmonat tragen die zweiglin oben aussen die liebliche gestirnte violen, etlich gantz Himmelblo, die andern schneeweiß, die dritten leibfarb und bleich.^(1.2.3.) So die selben auffallen, wachsen schwartze kötnlin darnach, etwan ij.der iij.neben einander, wie in obgemelten Ochsenzungen kreüttern, doch vil kleiner und schwertzer. Fallen auß, pflanzen sich stets selber, dermassen, wa Burtes ein mal hin kompt, ist er nit bald züverjagen, unnd mag der samen uber winter wol im grund unverseert bleiben, er werden dann der meüsen zü theil, die jnen gern versuchen, umb seins süssen geschmacks willen.

Das wild geschlecht Burtes ist ein unkraut, findt man in den krautgärten, ist dem zamen mit stengeln, rauhen stacheln, unnd blettern gleich, es seind aber die bloen blümlin vil kleiner, dann des zamen, hab solch gewächs etwan zü notturfft für Burtes gebraucht.

Von den Namen.

Niemands zweifelt an Burtes, den man Botaginem, oder Potraginem oder (wie Leonicensus) Coraginem nent, es sei die recht Buglossa, Lingua Bubula, oder die Ochsenzung, davon die alten schreiben, bei dem Dio.lib.iiij.cap.cxxij.heißt sie Genitura felis, Zanuchi, Antucorinbesor, Ansanaphi, Libanion, Lingua bovis unnd Bubula. In Plinio lib.xxv.cap.vij. Euphtosynon. (Buglossa.) Es wer auch utsach gnüg das Burtes der alten Buglossa heiß, in dem das Burtes also sein sich under das capitel Buglossam reimet, wie dann die fürnemlich leüt solchs dafür halten, nemlich der hoch berühmte Manardus lib.v. Epist.der Marcellus Vergilius, Otho Brunfelsius, unnd der Leonar. Fuchsius erteile vj.das einhelliglich beweisen. (Manradus. M. Vergilius. Ot. Brunfelsius. L. Fuchsius. Catho. Avicenna.) Zü welcher meynung stimmen die alten, der M. Catho de re rustica cap.xl.des gleichen der Arabs Avicenna, lib.ij.cap.cccxxvij.

Von der Krafft und Würckung.

Burtetsch blümlin unnd kraut haben jetzundt aller ding mit der Ochsenzungen gemeinschaft, würt je eins für das ander angenommen, und ist auch warmer feuchter complexion, wie Serapio bezeüget cap.lxxxij.mag in der speiß und dranck frölich genützt werden. (Serapio.)

oben uit in veel twijgen of takjes verdeeld zijn. Tegen juni dragen die twijgjes van boven uit die lieflijke gesternde violen, ettelijke gans hemelblauw en de anderen sneeuwwit, de derde vleeskleurig en bleek. Zo dezelfde uitvallen groeien zwarte korreltjes daarna, wat 2 of 3 naast elkaar zoals in opgenoemde ossentong kruiden, doch veel kleiner en zwarter. Vallen uit en planten zich steeds zelf en dermate waar bernagie eenmaal heen komt is het niet gauw te verjagen en mag het zaad over winter goed in grond onbezeerd blijven en wordt dan de muizen tot deel die het graag verzoeken vanwege zijn zoete smaak.

Dat wilde geslacht van bernagie is een onkruid en vindt men in de kruidentuinen en is de tamme met stengels, ruwe stekels en bladeren gelijk, er zijn echter de blauwe bloempjes veel kleiner dan de tamme, heb zulk gewas wat tot nooddrift voor bernagie gebruikt.

Van de namen.

(**Borago officinalis**) Niemand twijfelt aan bernagie die men Boraginem of Porraginem of (zoals Leonicensus) Coraginem noemt, het is de echte Buglossa, Lingua Bubula of de ossentong daarvan de ouden schrijven, bij Dioscorides libro 4 kapittel 123 heet ze Genitura felis, Zanuchi, Antucorinbesor, Ansanaphi, Libanion, Lingua bovis en Bubula. In Plinius libro 25 kapittel 8 Euphtosynon.

Het is ook oorzaak genoeg dat bernagie van de ouden Buglossa heet, in dat bernagie also sinds het zich onder dat kapittel Buglossam rijmt, zoals dan de voorname mensen zulks daarvoor houden, namelijk de zeer beroemde Manardus libro 5 Epistel, Marcellus Vergilius, Otho Brunfelsius en Leonardus Fuchsius errore 6 dat eenstemmig bewijzen. (Manradus. Tot welke mening stemmen de ouden, M. Catho de re rustica kapittel 40, desgelijks de Arabier Avicenna libro 2 kapittel 338.

Van de kracht en werking.

Bernagie bloempjes en kruid hebben nu aller ding met de ossentong gemeenschap, wordt de ene voor de andere aangenomen en is ook warme vochtige samengesteldheid zoals Serapio betuigt kapittel 83, mag in de spijs en

Innerlich.

Burtich kraut mit Binetsch bereit, ist ein treffenlich gesunde speiß den blóden und swachen menschen, die soll man mit gedachten müßlin speisen, unnd jn uber die holdseligen blümen zúdtincken befelhen, auff das die schwachen traurigen menschen jres leyds vergessen mógen. (Kochkraut. Melancoley.)

Der Burtetsch staud so drei stengel oder zweiglin bringt, soll gút sein zú dem dritttagigen feber, mit seiner gantzen substantz in wein gesotten, und (Febres.) [221] gedruncken, welcher stock vier zweiglin hat, soll zúm feber quartan dienen, in voriger maþ bereit und genützt. Mir aber gefelt das gebrant wasser und der zucker von den blümlin baþ, habs auch nützlicher befunden, inn aller schwachheit der feber.

Eüsserlich.

Das Burtetschkraut zú eschen gebrant, unnd mit honig wasser temperiert gibt ein heilsam mund wasser, für das essen, für die breün, und alle andere verserung des halþ, der zungen und zanfleisch, stets darmit gewaschen. (Mundwasser. Lavament. Zanfleisch.)

Andere tugent des Burtetsch seind wie droben von der Ochsenzung geschriben ist.

drank vrolijk genuttigd worden.

Innerlijk.

Bernagie kruid met spinazie bereidt is een voortreffelijke gezonde spijs de magere en zwakke mensen die zal men met gedachten moes spijzen en hen over die liefelijke bloemen te drinken bevelen zodat de zwakke treurige mensen hun leed vergeten mogen.

De bernagie plant zo drie stengels of twijgje brengt zal goed zijn tot de derdedaagse malariakoorts, met zijn ganse substantie in wijn gekookt en [221] gedronken, welke stek vier twijgjes heeft zal tot de vierdaagse malariakoorts dienen, in vorige maat bereidt en genuttigd. Mij echter bevalt dat gebrande water en de suiker van de bloempjes beter, heb het ook nuttiger bevonden in alle zwakheid van de koorts.

Uiterlijk.

Dat bernagie kruid tot as gebrand en met honingwater getemperd geeft een heilzaam mondwater voor dat eten, voor de mondblaartjes en alle andere bezing van de hals, de tong en tandvlees, steeds daarmee gewassen.

Andere deugd van de bernagie zijn zoals boven van de ossentong geschreven is.

Dodonaeus;

Van Bernagie kap. vi.

Vorm.

Buglosum verum of bernagie.
(Borago officinalis)

Bernagie heeft ruwe, stekende en brede, zwartgroene bladeren die zich naar de aarde toe buigen. Ze zijn gevormd als een koetong. Hun stelen zijn ruw en worden vijf en veertig cm hoog en verdelen zich in de top in veel takjes. Die takjes dragen mooie, liefelijke en sterachtige bloemen die geheel hemelsblauw van kleur zijn, sommige zijn ook sneeuwwit. Als die afvallen dan groeien er zwarte korrels soms met twee of drie naast elkaar net als bij de buglosse, maar kleiner en zwarter.

Plaats.

Bernagie groeit overal in de hoven en wordt ook in zandachtige, vlakke velden gevonden.

Tijd.

Bernagie begint in juni te bloeien en bloeit de hele zomer door.

Naam.

Dit kruid wordt door de ouders in het Grieks Buglosson genoemd en in Latijn Lingua bubula, Libanium of Lingua bovis, dat is in onze taal ossentong of koetong. En door Plinius Euphrosynon omdat het vrolijk maakt. In de apotheken heet het Borago en daarnaar in onze taal bernagie of boragie, in Hoogduits Burzetsch en in Frans bourzouche of bourzache.

Natuur.

Bernagie is warm en vochtig van natuur.

Kracht en Werking.

Van dit kruid en van zijn bloemen schrijft men dat als je ze in wijn legt en daarvan drinkt dat het de mensen vrolijk en blij maakt en alle droefheid, zwaarmoedigheid en melancholie verdrijft. Bernagie die met honingwater gekookt is is zeer goed voor de ruwheid van de keel.

Van bernagie schrijft Dioscorides dat men zegt dat diegene die drie steeltjes of takjes draagt, de wortel en zaad in wijn kookt en drinkt dat dit goed is tegen de malaria en diegene die vier takjes heeft tegen de vierde daagse koorts als het op dezelfde manier gebruikt wordt.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>